

Adatok a Mecsek fullánkos hártványásszárnyú (Hymenoptera, Aculeata) faunájához

JÓZAN ZSOLT

H-7453 Mernye Rákóczi F. u. 5.

e-mail: jozan.zsolt@citromail.hu

JÓZAN Zs.: *Additional data to the knowledge of the Aculeata fauna of the Mecsek mountains (Hungary, South-Transdanubia).*

Abstract: In the latest decades, author collected more Aculeata species in the Mecsek Hills which are listed in this paper. Those species are also included which become known in this mountainous region during the revision of the Hungarian Chrysididae fauna. *Chrysis taczanovskii* (Chrysididae) is new to the fauna of Hungary. In Hungary, rare species are: *Pseudospinolia uniformis* (Chrysididae), *Tachysphex plicosus* (Crabronidae), *Heriades rubicola*, *Hoplitis scutellaris* (Megachilidae).

Keywords: Hymenoptera, Aculeata, faunistics, new records, rare species

Bevezetés

A szerző és felesége több mint öt évtizede gyűjti a Mecsekvidéken a fullánkos hártványásszárnyúakat. A terepmunka mintegy 80-100 napon 22 település közigazgatási területén történt. A gyűjtések eredményei eddig három publikációban kerültek értékelésre (JÓZAN 1996, 2002, 2006a). Az utóbbi évek gyűjtései során néhány újabb faj példányait fogták a hegység területén. A közelmúltban Muskovits József elvégezte a hazai fémdarázs fauna revízióját. A fémdarazsak határozókulcsát és lelőhelyeit tartalmazó publikációja kézirat formában áll rendelkezésünkre (MUSKOVITS et al. manuscript). Ennek nyomán lehetővé vált a Mecsekvidéken gyűjtött Chrysididae anyag revideálása is. Az alábbi jegyzékben közöljük a Mecsek faunájára új, illetve néhány ritka faj lelőhelyi adatait és a fajok elterjedésének és ökológiai igényeinek jellemzőit. A magyarországi lelőhelyek számbavételénél a Rippl-Rónai Múzeum (Kaposvár) és a Magyar Természettudományi Múzeum gyűjteményében található példányokat vesszük figyelembe.

Eredmények

Chrysididae: Elampini

Cleptes splendidus (Fabricius, 1793) – Melegkedvelő holomediterrán faj. Magyarországon tizenöt lelőhelye ismert. Ezek egy kivétellel a Dunántúlon vannak. A Magyar Természettudományi Múzeum gyűjteményében található egy Pécsen gyűjtött példány is.

Elampus sanzii Gogorza, 1887 – Melegkedvelő palearktikus faj. Mintegy két tucatnyi hazai lelőhelye zömmel a Kiskunságon található, öt a Dunántúlon van. Ezek egyike Nagyrápad (coll. MTM)

Elampus soror (Mocsáry, 1889) – Pécs: Gyükés 1971. VII. 12. 1 hím (leg. Józán Zs.). – Ökológiai igényei és elterjedési jellege előző fajhoz hasonlóak. 24 magyarországi lelőhelye Tiszaberceltől és Tompától Visegrádon át Keszthelyig és Pécsig található. Dél-Dunántúlon négy helyről került elő.

Hedychridium mediochrum Linsenmaier, 1987 – Cserkút: Dulimán dülő 2013. VII. 5. 1 nőtény (leg. Tóth S.). – Melegkedvelő mediterrán elterjedési jellegű fémdarázs. Harminc magyarországi lelőhelyeinek kétharmada a Dunántúlon van.

Holopyga jurinei Chevrier, 1862 – Pécs: Tettye 2008. VII. 10. 2 hím (leg. Józán Zs.). – Melegkedvelő palearktikus faj. A 24 hazai lelőhelyének zöme a Kiskunságon és környékén valamint a Dunántúl déli részén helyezkedik el.

Chrysididae: Chrysidini

Chrysis consanguinea prominea, Linsenmaier 1959 – Melegkedvelő, nyugat-palearktikus területeken elterjedt fémdarázs. A *viridula*-fajcsoport tagja. A Magyar Természettudományi Múzeum gyűjteményében pécsi lelőhelye is van. Két tucatnyi hazai gyűjtőhelye Dévanyától Kőszegig, Gyöngyöstől Vácdukán át Pécsig található.

Chrysis illigeri Wesmael 1839 – Pécsvárad: Haraszt 1989. VII. 7. 1 nőtény (leg. Józán Zs.). – Nyugat-palearktikus területeken elterjedt melegkedvelő faj. Magyarországon szélesen elterjedt, túlnyomórészt a homokvidékeinken élő fémdarázs.

Chrysis indigotea Dufour & Perris 1840 – Melegkedvelő palearktikus fémdarázs. Harmincnál valamivel több hazai lelőhelyének egyike Pécs (coll. MTM). A gyűjtőhelyek mintegy fele Dél-Dunántúlon van.

Chrysis mediadentata Linsenmaier, 1959 – Kovácsszénája: belterület 2004. VIII. 5. 1 nőtény (leg. Józán Zs.). – Harmincnégy hazai lelőhelyről ismerjük. Ezek Bátorligettől Mosonmagyaróvárig és Villányig szóródnak. Dél-Dunántúlon kilenc helyen gyűjtötték.

Chrysis mediata Linsenmaier, 1951 – Abaliget: belterület, tó környéke; Hosszúhetény: Püspökszentlászló; Komló: Sikonda; Kővágószőlős: Cigó; Magyaregregy: Egregyivölgy; Mánfa: belterület; Pécs: Tettye; Pécsvárad: Gesztenyész; Zengővárkony: belterület. (leg. Józán Zs., leg. Sasvári M.). – Széles tűréshatárú nyugat-palearktikus fémdarázs. Magyarországon az egyik leggyakoribb *Chrysis* faj. Dél-Dunántúlon majdnem száz lelőhelyen gyűjtöttük. A Mecsekben előkerült példányait tévesen *rutiliventris*-nek determináltuk (JÓZÁN 2006).

Chrysis pseudobrevitarsis Linsenmaier, 1951 – Komló: Sikonda 1988. VIII. 7. 1 nőtény (leg. Józán Zs.). – Nyugat-palearktikus, feltételezhetően melegkedvelő állat. Hazánkban mintegy harminc helyen került elő. Ebből a Rippl-Rónai Múzeum gyűjteményében tizenhat helyről vannak példányai.

Chrysis rutiliventris Abeille, 1879 – Pécs: Tettye 1972. VII. 6. 1 nőtény (leg. Józán Zs.). – A harminchat magyarországi lelőhelyéből nyolc jut Dél-Dunántúlra. Ezek a Zempléni-hegységtől Csornáig és a Mecsekig találhatóak meg.

Chrysis solida Haupt, 1956 – Pécs: Tettye 1972. VII. 20. 1 nőtény, 1973. VII. 6. 1 nőtény (leg. Józán Zs.). – Nyugat palearktikus melegkedvelő fémdarászfaj. Hazánkban huszonhat helyen gyűjtötték Járdánházától a Mecsekig és Fenyőfőig. A Rippl-Rónai Múzeum gyűjteményében található példányok ebből húsz lelőhelyet képviselnek.

Chrysis subsinuata Marquet, 1879 – Abaliget: belterület 2014. VII. 2. 1 hím; Hosszúhetény: belterület (leg. Józán Zs.). – Melegkedvelő pontomediterrán elterjedési jellegű fémdarázs. Húsz hazai lelőhelyének zöme a Dunántúlon van.

Chrysis taczanovskii Radoszkowski, 1876 – Abaliget: belterület, 2014. VII. 2. 1 nőstény (leg. Józán Zs.), 2017. VI. 9. 1 hím (leg. Sasvári M.); Kovácsszénája: belterület 2004. VIII. 5. 1 nőstény. (leg. Józán Zs.). – A mediterrán tájakon és Közép-Európa déli területein előkerült *Chrysis* faj. Magyarországon elsőként a szerző gyűjtötte a Duna-Dráva Nemzeti Park faunisztikai kutatása során. Ezeket *marginata*-ként daterminálta. Az utóbbi években végzett revízió során a két faj példányainak elkülönítése megtörtént. Az utóbbi évtizedekben egyre több helyen sikerült gyűjteni. Eddig huszonhét dél-dunántúli lelőhelyen került elő. Többségük a Zselicben. Gyurkovics Henrik Szegeden találta meg (szóbeli közlés). A példányok - hasonlóan a többi *Chrysis* fajhoz - régi épületek vályog- és vakolatlan téglafalazatán kerültek elő. Itt fészkelnek a gazdaállataik is.

Chrysura austriaca (Fabricius, 1804) – Hűvösebb klímájú élőhelyeket kedvelő palearktikus faj. A Magyar Természettudományi Múzeum gyűjteményében egy Mecseknádasdon gyűjtött példány is található. Magyarországon a Szerencsi-dombságtól az Őrségig, valamint a Börzsönytől Tompáig közel húsz lelőhelyről került elő.

Chrysura filiformis (Mocsáry, 1889) – Pécsvárad: belterület északi részén (N 46.16.55.70, E 18.40.68.60) 1992. V. 2. 1 nőstény (leg. Józán Zs.). – A mediterráneum keleti részén elterjedt melegkedvelő fémdarázs. Tizenhét hazai lelőhelyét a Dunántúlon találjuk a Kisalföldtől Budapestig és a Mecsekig.

Pseudospinolia uniformis (Dahlbom, 1854) – Magyarszék: a ligeti műút kezdeténél (N 46.21.80.81, E 18.19.18.65) 2016. V. 21. 3 nőstény (leg. Józán Zs.). – Melegkedvelő pontomediterrán faj. Első hazai előfordulását a Mecsekből Óbányáról közöltük. Az utóbbi évtizedben gyűjtöttük a Zselicben (Almamellék: Sasrét, Szenna), Külső-Somogyban (Balatonszemes, Kőröshegy). Kovács-Hostyánszki Anikó a Hevesi-puszták TK kutatása során számos példányát csapdázta Besenyőtelek, Mezőtárkány és Poroszló határában.

Sphecidae

Isodontia mexicana (Saussure, 1867) – Pécs: Bárány-tető 2008. VII. 14. 1 nőstény (leg. Józán Zs.). – Észak-Amerikából került Európába. Az utóbbi évtizedekben invazív módon terjedt el Dél-Európában majd Közép-Európában. Néhány éve megtalálták Nagy-Britanniában és Ukrajnában is. Első hazai előfordulását az Őrség kutatása során igazoltuk (Szarvaskend). A hazai előfordulásairól eddig két közleményben számoltunk be (JÓZAN 2006b, 2010). Megtalálták Szombathelyen és Bozsokon is. Dél-Dunántúlon egyre több helyen gyűjtöttük. Eddig huszonöt lelőhelyét ismerjük. A bizonyító példányok a Rippl-Rónai Múzeum (Kaposvár) gyűjteményében vannak.

Crabronidae

Tachysphex plicosus (Costa, 1867) – Orfű: szennyvíztisztító környékén (N46.57.90, E18.13.48) 2014. VII. 2. 2 nőstény (leg. Józán Zs.). – Mediterrán faj, Dél-Európában Franciaországtól a Balkán-félszigetig és Romániáig ismertek előfordulásai. Előkerült Kis-Ázsiában és Azerbajdzsánban. Afrika területén Marokkóban, Egyiptomban és Szudánban fordult elő. Adriai-tenger partján Crikvenicából említik előfordulását (PULAWSKI 1971). Első hazai lelőhelye szintén a Mecsekben Pécsváradon vált ismertté (JÓZAN 2002).

Andrenidae

Andrena ventricosa Dours, 1873 – Magyarhertelend: településtől dél felé 1 km-re (N 46.17.94.17, E 18.15.16.49) 2017. VII. 5. 1 nőstény 2 hím. – Melegkedvelő ritka bányászmező fajunk. Észak-Afrika földközi-tengeri partvidékén, Dél-Európában, Közép-Európa melegebb klímájú tájain, Nyugat-Ázsiában a Kaspi-tengerig terjed areája, de

Szibéria déli részén is megtalálták. Magyarországon hat régi lelőhelyét ismerjük (MÓCZÁR L. & SCHWARZ M. 1972). A szerző Külső-Somogyban három, a Zselicben négy és a Bakonyban három helyen gyűjtötte. A Mecsekben eddig csak Óbányán találtuk meg. Az utóbbi két évtizedben csak az itt közölt helyen fogtuk.

Melittidae

Macropis frivaldszkyi Mocsáry, 1878 – Cserkút: Dulimán-dűlő 2013. V. 18. 3 hím (leg. Józán Zs.). – Melegkedvelő pontokaszpikus félgömbhasú méh. A Mecsekben két lelőhelyét közöltük a Misina környékéről (JÓZÁN 2006a). Ez az újabb lelőhely a hegység déli hegylábi övezetében található. A faunakatalógusban (MÓCZÁR 1957) mindössze négy hazai lelőhelye található, köztük egy 19. századi pécsi is van. Dél-Dunántúlon a Mecseken kívül csak a Zselic egy pontján (Almamellék: Terecseny) találtuk meg.

Megachilidae

Heriades rubicola Pérez, 1890 – Orfű: belterület 2017. VII. 5. 1 nőtény 14 hím (leg. Józán Zs.). – Melegkedvelő mediterrán faunaelemünk. Hazánkban az utóbbi évtizedekben került elő. A szerző gyűjtései során előkerült a Bakony-vidék, a Kiskunság és Dél-Dunántúl néhány pontján. A Mecsekben ez az első lelőhelye.

Hoplitis scutellaris (Morawitz, 1868) – Cserkút: Dulimán dűlő 2013. VI. 18. 2 nőtény 1 hím, 2017. V. 29. 1 hím; Pécs: Tettye 2017. V. 29. 1 hím (leg. Józán Zs.) – Ritka mediterrán faliméh faj. Közép-Európában csak Szlovákia déli részén és Svájcban került elő (WARNCKE 1986). A szerző az Isztriai-félszigeten és Krk szigetén többfelé gyűjtötte (JÓZÁN 2009). Magyarországon elsőként a Balaton-felvidék két pontján találtuk meg: Balatonfüred Tamás-hegy, Balatonfűzfő uszoda környéke (JÓZÁN 2017).

Apidae

Nomada nobilis Herrich-Schaeffer, 1839 – Magyarszék: ligeti műút kezdeténél (N 46.21.80.81, E 18.19.18.65) 2016. V. 21. 1 nőtény (leg. Józán Zs.); Pécs: Dömörkapu 2017. V. 29. 1 hím (leg. Sasvári M.). – A mediterrán elterjedési jellegű melegkedvelő darázméh faj. Magyarországon ritka, mintegy tucatnyi lelőhelyének többsége az Alföldön található (MÓCZÁR L. & SCHWARZ M. 1968). A szerző a Mecseken kívül gyűjtötte a Bakonyvidéken is (Balatonfüred, Hegymagas, Porva, Tihany). A hegységben régebben már előkerült Magyarszék déli határában (JÓZÁN 1996).

Irodalom

- JÓZAN Zs. 1996: A Mecsek méhszerű faunája (Hymenoptera, Apoidea). – A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 40(1995): 29-43.
- JÓZAN Zs. 2002: A Mecsek kaparódarázs faunájának (Hymenoptera, Sphecoidea) faunisztikai, állatföldrajzi és ökofaunisztikai vizsgálata. – *Natura Somogyiensis* 3: 45-56.
- JÓZAN Zs. 2006a: A Mecsek fullánkos hártýásszárnyú faunája (Hymenoptera, Acueata). – *Folia Comloensis* 15: 219-238.
- JÓZAN Zs. 2006b: Adatok Dél-Dunántúl fullánkos hártýásszárnyú (Hymenoptera, Aculeata) faunájának ismeretéhez. – *Natura Somogyiensis* 9: 279-288.
- JÓZAN Zs. 2009: Contribution to the knowledge of the Croatian Aculeata fauna (Hymenoptera, Aculeata) – *Natura Somogyiensis* 15: 159-180.
- JÓZAN Zs. 2010: Újabb fullánkos hártýásszárnyú (Hymenoptera, Aculeata) fajok Somogyból. – *Natura Somogyiensis* 17: 251-256.
- JÓZAN Zs. 2017: A balatonfüredi Tamás-hegy fullánkos hártýásszárnyú (Hymenoptera, Aculeata) faunája. – *Natura Somogyiensis* 30: 47-70.
- MÓCZÁR L. & SCHWARZ, M. 1968: A Nomada-, Ammobates-, Pasites- és Parammobatodes nemek faunakatalógusa (Cat. Hym. XXIII.) – *Folia entomologica hungarica XXI/23*: 339-360.
- MÓCZÁR M. 1957: A hazai földiméh-félék (Melittidae) faunakatalógusa és etológiai adatai. – *Folia entomologica hungarica X/25*: 459-471.
- MUSKOVITS J., RAHMÉ N. & SZŐKE V.: Magyarország fémdarazsai (Hymenoptera, Chrysididae). – (kézirat)
- PULAVSKI, W. 1971: Les Tachysphex Kohl (Hym. Sphecidae) de la region paleartique occidentale et centrale.– *Zaklad Zoologii Systematycznej i Doswiadczalnej Polskiej Akademii Nauk, Panstwowe Wydawnictwo Naukowe*: pp. 464.
- WARCKE, K. 1986: Die Wildbienen Mitteleuropas, ihre gültigen Namen und ihre Verbreitung. – *Entomofauna, Zeitschrift für Entomologie, Suppl.* 3: 1-128.

